

شماره ۲۰
سه شنبه ۷ آذر ۱۳۹۶

گمان

نشریه‌ی مستندهای تلویزیونی

نگاهی به مستند
«شمیم باران»

وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا
سَنَسْتَدْرِجُهُمْ مِنْ
حَيْثُ لَا يَعْلَمُونَ

و آنان را که آیات
ما را دروغ انگاشتند،
از راهی که خود
نمی‌دانند به تدریج
خوارشان می‌سازیم.

قرآن کریم، سوره الأعراف
آیه ۱۸۲

نویسندگان:

رحیم ناظریان | مهدی اسدزاده | سهیل محمودی

همکاران:

مطهره کشاورز | اکرم سادات فاطمی | مهدی مجد | زکریا زرگانی
یاسر صدرنژاد | محمد حسین شفیق

عکاس:

سهراب خانزاده

مدیر هنری:

علیرضا بخشی

با سپاس از دبیرخانه‌ی جشنواره مستند
و کارکنان محترم خانه مستند انقلاب اسلامی

نشانی:

تهران، خیابان ولی عصر، بالاتر از پارک ساعی، جنب بیمارستان
مهرگان بن بست مهرگان، پلاک ۳
تلفن: ۸۸۷۸۳۶۴۵ ۸۸۷۸۳۶۵۰، کد پستی: ۱۵۱۶۷۳۵۶۱۴
خواننده‌ی گرامی، تمام شماره‌های نشریه‌ی کمان را می‌توانید از
سایت زیر دریافت کنید
www.khanestanad.ir

خانه مستند
انقلاب اسلامی

مصطفی حسن بیگی، پیروز جابری | کارگردان

نویسنده: مهدی اسدزاده

کار دنیا این طوریه. بعضی وقت ها ابرو باد و مه و خورشید و فلک، دست به دست هم می دن که یه اتفاقی بیفته. قصه ساخته شدن این مستند هم یه جورهایی تکرار این رسم همیشگی دنیاست.

یه روحانی که سال هاست فیلم سازی رو دنبال می کنه، می شه مسئول امور فرهنگی حوزه آیت الله مجتهدی، اون هم درست تو زمانی که یه تصویربردار با سابقه سینما تو سال های اول کارگردانیش، ساختن یه مستند از زندگی آیت الله مجتهدی رو قبول کرده. دست تقدیر این دو نفر رو به هم می رسونه و هم قدم شون می کنه تا کار ساختن این مستند رو به سرانجام برسونن.

همین ساخته شدن یه مستند حرفه ای از یک موضوع مهم. اون هم بعد از حدود یک سال تلاش مداوم. خودش نتیجه خیلی مهمیه؛ ولی شاید از اون مهم تر، شکل گرفتن دوستی این دو کارگردانه. کارگردان هایی که حالا قراره همراه هم مستندهای دیگه ای بسازند.

آیت الله مجتهدی در قاب دوربین

مستند «شمیم باران» به کارگردانی مصطفی حسن بیگی و پیروز جابری، زندگی و فعالیت‌های علمی حضرت آیت الله مجتهدی تهرانی را روایت می‌کند. به گزارش روابط عمومی جشنواره تلویزیونی مستند، مصطفی حسن بیگی و پیروز جابری، کارگردانان مستند «شمیم باران» درباره تولید این مستند با خبرنگار جشنواره مستند به گفت و گو نشستند. در ابتدا مصطفی حسن بیگی درباره این مستند گفت: من خودم طلبه هستم و در حوزه علمیه آیت الله مجتهدی تهرانی در بخش فرهنگ فعالیت می‌کردم. در همین زمان بود که طرحی به حوزه پیشنهاد شد، مبنی بر تولید مستندی با محوریت شخصیت آقای مجتهدی، و من و آقای جابری تولید این مستند را بر عهده گرفتیم.

مصطفی حسن بیگی،

پیروز جابری

نویسنده:

سهیل محمودی

مصاحبه‌هایی که درباره شخصیت آقای مجتهدی تهرانی در این مستند تهیه شده، از حضور علمای بزرگ ایران که روزی شاگرد آن عالم بزرگوار بوده‌اند، بهره می‌برد. در این فهرست، افرادی مانند آیت الله امامی کاشانی و آیت الله جاویدان هم حضور دارند.

حسن بیگی اضافه کرد: ترجیح ما بر این بود که به جای تمرکز در بازسازی صحنه‌های زندگی آقای مجتهدی، از حضور بیشتر علما و افراد مرتبط با ایشان بهره ببریم، چرا که آقای مجتهدی، یکی از برجسته‌ترین اساتید و علمای حوزه علمیه معاصر است.

وی در مورد محورهای اصلی این مستند گفت: مستند «شمیم باران» با چهار محور اصلی تولید شده است، یکی دقت ایشان به تربیت طلاب و دیگری اهمیتی که آقای مجتهدی برای روضه و عزاداری امام حسین (ع) قائل بودند. محور سوم، بحث مدیریت ایشان بر حوزه علمیه و نهایتاً بحث ساده زیستی ایشان است.

پیروز جابری نیز که کارگردانی و تصویر برداری مستند «شمیم باران» را بر عهده داشته است در مورد حضورش در این مستند گفت: من به تصویربرداری مستند، درست مانند تصویربرداری داستانی نگاه می‌کنم، یعنی

همان گونه که در تصویربرداری داستانی از تجهیزات پیشرفته نورپردازی یا حرکت دوربین استفاده می‌کنیم، در مستند هم باید برای جذابیت بیشتر کار از این تجهیزات استفاده نماییم. جابری اضافه کرد: در مستند «شمیم باران» سعی کردیم در تصویربرداری از تجهیزات حرکتی و نورپردازی استفاده بیشتری بکنیم تا تصاویر متحرک و جذاب بتواند مخاطبان را به دیدن این کار جذب کند. از تصویربرداری هوایی برای تصویر کشیدن محله‌های تهران استفاده کردیم که فضا و موقعیت حوزه علمیه آیت الله مجتهدی با همه جزئیات و ویژگی‌هایش قابل لمس باشد. وی افزود: کارگردانی دونفره در این کار خیلی به ما کمک کرد، چرا که آقای حسن بیگی از نظر محتوایی بر کار نظارت داشتند و من از نظر تصویری مستند را کارگردانی می‌کردم. من این کار را به سایر مستندسازان نیز توصیه می‌کنم. مستند «شمیم باران» به کارگردانی مصطفی حسن بیگی و پیروز جابری در خانه مستند انقلاب اسلامی تولید شده است و با پذیرفته شدن در فصل سوم جشنواره تلویزیونی مستند در تاریخ ششم آذر، ساعت بیست در قالب برنامه تلویزیونی جشنواره مستند روی آنتن شبکه مستند خواهد رفت.

پوستر فیلم مستند «شمیم باران»

روایتی بی روح از یک روح بزرگ!

تحلیل مستند شمیم باران
نویسنده: رحیم ناظریان

که صرفاً به شرح بیوگرافی می-پردازد،
باقی می ماند.

مستند «شمیم باران» به تمامی،
معرفی یک شخصیت است.
شخصیتی دینی و مذهبی که یقیناً

مستندی که زندگی نامه یا
معرفی یک شخصیت واقعی

باشد، اگر به درستی پرداخت نشود و
تحت تاثیر خود موضوع و سوژه قرار بگیرد
همچنان در حد و اندازه اثری نوشتاری،

سوژه‌ای حساسیت برانگیز نیز به حساب می‌آید. آیت‌الله احمد مجتهدی تهرانی، استاد حوزه علمیه و مدرس اخلاق بود که در این مستند با حضور برخی از نزدیکان و شاگردانش معرفی می‌شود. علاوه بر معرفی شخصیت عبادی، سیره، رفتار و اخلاق، از مناظر علمی و اجتماعی نیز این روحانی توصیف می‌شود. بخشی از مستند به واسطه آرشیوو سخنان خود آیت‌الله که البته در سال ۱۳۸۶ در گذشته است، پیش می‌رود و به عبارتی کاراکتر نمونه، توسط تصاویر و سخنان خودش معرفی می‌شود و باقی مستند نیز با روش مصاحبه تولید شده است.

بی‌شک نمونه‌های زیادی از مستندهایی که بر پایه بیوگرافی یا معرفی شخصیتی استوارند، پیش‌تر در تاریخ مستند تولید شده‌اند. با تأکید بر این که دست‌یازیدن بر برخی سوژه‌ها که از حساسیت مذهبی برخوردارند عملاً ممکن است مراحل مختلف تولید را دستخوش تغییر یا تأثیر قرار دهند. یقیناً ورود به چنین فضایی نیازمند توجه بر همه جوانب خواهد بود.

موضوعی که می‌طلبد کارگردان علاوه بر این که حق‌مطلب را ادا کند، از سوئی بتواند ایده یا آنچه به عنوان محتوای مفروض خود می‌داند را بیان نماید. اما سؤال این است که برای چنین آثاری قاعدتاً می‌توان آیا حتی ایده‌ای جز همان معرفی یک کاراکتر برجسته مذهبی، چیز دیگری متصور شد؟ آیا مستندساز به جز آن که هدفش معرفی یک شخصیت سرشناس مذهبی است، خودش به عنوان تولیدکننده‌ی اثری فیلمیک، چیزی در ذهن دارد یا خیر؟

سؤال مهم‌ترین که آیا حتی برای سوژه‌ای چنین خاص نمی‌توان ایده‌ای در جهت جذابیت بیشتر اثر در سر پروراند؟ آیا در گذشته درباره چهره‌های بسیار کاریزماتیک مذهبی و سیاسی که حساسیت برانگیز نیز بودند مستندهایی حتی موافق و البته توصیفی و زندگی‌نامه‌ای ساخته نشده است که دارای ویژگی‌های تألیفی باشد؟

به نظر وقتی شما وارد فضایی می‌شوید که قرار است در آن، عده‌ای از روحانیون درباره‌ی حُسن رفتار و اخلاق کاراکتری متوفی که از قضا روحانی برجسته‌ای نیز

بود، سخن بگویند، یقیناً اگر همه زمام امور را به دست آنها بسپارید، از وجه خلاقه‌ی اثر خودتان غافل خواهید شد تا آنچه کاملاً نزدیک بر دیدگاه کاراکترهای حاضر در فیلمتان است را به تصویر بکشید یا بیان کنید. در این حالت، فیلمساز مستقل نخواهد بود و هرآنچه را که حاضران در اثرش می‌گویند، همان گونه عرضه می‌کند یا شرح می‌دهد.

در مستند «شمیم باران» بحث ما به هیچ عنوان بر سؤالات اخلاقی و اراج و منزلت آیت الله مجتهدی و یا باقی روحانیون حاضر در مستند نیست، بلکه می‌خواهیم درباره نحوه تولید چنین اثری سخن بگوییم. یک نکته قابل تشخیص در این مستند، بحث تأثیرگذاری پلان‌هایی است که در آن، خود آیت الله مجتهدی حضور دارد و از تصاویر آرشیوی استفاده شده است. نه از نظر محتوایی بلکه از نظر واقع‌نمایی، کلام خود کاراکتر مرکزی بیشتر بر دل می‌نشیند و این یک دلیل بسیار روشن دارد: ضعف کارگردانی! عدم خلاقیت کارگردان در ترغیب یا طبیعی سازی مصاحبه!

کاملاً مشهود است که کارگردان «شمیم باران»، شاهدان و راویان را بی هیچ مقدمه‌ای جلوی دوربین نشانده است و به شکلی کاملاً تصنعی به آنها گفته است: «حالا روایتان را درباره آیت الله مجتهدی شروع کنید.» به نظر، همین آزاد گذاشتن شاهدان، برای بیان خاطرات و عدم دخالت کارگردان در هدایت سؤالات، این ضعف اساسی را به وجود آورده است. قاعدتاً در تولید مستندهای مصاحبه‌ای، اخلاقی و نوآوری، عاملی است که از کرختی گفتگوی مستقیم برای جذاب تر شدن اثر می‌کاهد. عوامل بی‌شماری هست که مصاحبه را -که ساده‌ترین شکل مستندسازی است- تغییر می‌دهد. هم تدوین، هم مکان مصاحبه و خیلی از موارد دیگر!

جدای این موارد، شکل ترغیب یا دادن انگیزه بر مصاحبه‌شونده‌ها توسط عوامل تولید فیلم نیز بسیار اهمیت دارد. در «شمیم باران» آنچه از ظاهر امر برمی‌آید این است که هیچ‌گونه خلاقیتی در تنوع سؤال به چشم نمی‌خورد. یک دوربین هست و یک راوی و کمی هم تدوین!

صرفاً روایت خاطره از آیت الله مجتهدی، نمی‌تواند اصل مطلب را بیان کند. این گونه است، با وجودی که شاهدان و راویان مستند که اغلب از روحانیون و مدرسان حوزه می‌باشند و در حال بیان حقیقت اخلاقی و رفتاری آیت الله مجتهدی هستند، اما در بازنمایی فیلمیک، کلامشان دارای جذابیت نیست. یقیناً آنها در فرآیندی دیگر در محفلی خصوصی‌تر، بسیار بهتر درباره استادشان حرف خواهند زد. حرف‌هایی که اینجایی شک کارگردان «شمیم باران» نتوانست از آنها دریافت کند یا صحیح‌تر این که کارگردان نتوانست روند مصاحبه را طبیعی سازی کند.

خود مرحوم آیت الله مجتهدی به واسطه تصاویر آرشیوی به این دلیل که دارد از دل و جان حرف می‌زند و حضور دوربین توسط او حس نمی‌شود، بسیار جذاب است اما باقی شاهدان مشخصاً دوربین را حس می‌کنند و این همان عدم توانایی کارگردان در حذف دوربین در چنین شرایطی است. به طور مثال در یک پلان، مجتهدی در حال سخنرانی است. او از سعدی مثال می‌زند و شروع

قاعدتاً در تولید

مستندهای

مصاحبه‌ای،

اخلاقی و نوآوری،

عاملی است که

از کرختی گفتگوی

مستقیم برای جذاب‌تر

شدن اثر می‌کاهد.

می‌کند برتحلیل آن:

ای مرغ سحر عشق ز پروانه بیاموز
کان سوخته را جان شد و آواز نیامد
بیتی از دیباچه گلستان که تحلیل آن
توسط آیت الله مجتهدی کاملاً برآمده از
دل و جان است و احتمالاً بسیار بردل
نیز می‌نشیند. احتمالاً دلیل خشکی
و بی روح بودنِ پلان‌های مربوط به
شاهدان، اغراق بیش از حد در نورپردازی
و دکوری کاملاً استودیویی است که در
ایجاد فضایی مصنوعی تأثیر داشته و
یقیناً شاهدان و افرادِ روایت‌کننده نیز
در فضایی چنین مصنوعی نتوانستند
آزادانه به شرح وقایع و خاطرات بپردازند.

به حتم، این افراد بعد از نزدیکی
به چهل سال از معاشرت و زندگی با
آیت الله مجتهدی حرف‌هایی بسیار
دلنشین‌تر از برخی صحنه‌های فیلم
داشتند و اینجا تنها ضعف کارگردان
مشهود است که نتوانسته فضای امن
تصویربرداری را ایجاد کند.

شاید حذفِ نقطه نظر فیلمساز برای
چنین اثری که هدف از تولید آن کاملاً
مشخص است، طبیعی به نظر برسد اما
بی شک هیچ هنرمندی بدون دیدگاه،
هیچ اثر هنری یا حتی مستندی صرفاً
تلویزیونی را تولید نخواهد کرد. در
بخشی از فیلم، آیت الله مجتهدی چنان

نشان داد، در حالی که بدون توضیحی اضافه، خود تصویر بیانگر ویژگی‌های کاراکتر مرکزی فیلم باشد. گاهی اوقات تاکید بر یک شی که یادگار کسی است، می‌تواند مفاهیم بصری قابل توجهی را ایجاد کند. فیلم در یکی دو پلان با جستجو در کوچه‌های باریک منتهی بر محل سکونت آیت الله، بخشی از ویژگی ساده زیستی او را نشان داد که البته این نشانه‌های تصویری در سایه سخنرانی‌های بی‌شمار مستند، محو شد.

نکته پایانی این که در بیشتر زمان‌ها مستند، کاراکترها تنها به صورت کلی از فضایل اخلاقی آیت الله مجتهدی سخن می‌گویند و وارد جزئیات نمی‌شوند. به عبارتی به صورت کلی تنها به پرهیزگاری، تهذیب نفس، خویش‌داری، ساده زیستی، اخلاق نیکو و مواردی کلی از این دست اشاره می‌کنند که اگر جزئیات این فضائل در قالب خاطرات، استخراج می‌شد، بی‌شک شاهد اثری بودیم که می‌توانست به شکلی شایسته‌تر کاراکتری دارای سجایای اخلاقی را معرفی نماید.

شیوا درباره بیت المال و توجه همه بر عدم تعرض بر این امر مهم سخنرانی می‌کند که گزینش آن توسط فیلمساز، این برداشت را ایجاد می‌نماید که او برای بیان نکته‌ای حاوی نقدی بر شرایط امروز و اخبار مربوط به اختلاس‌ها و بی‌توجهی دولتی‌ها بر بیت‌المال، این بخش را در فیلم گنجانده است اما عدم پرداخت آن و عدم تأکید بر آن در فرم کلی اثر، خیلی زود انقادی بودن چنین نظرگاهی انتقادی را نشان می‌دهد.

احتمالاً یکی از مواردی که می‌تواند جذابیت بصری چنین آثاری را تقویت کند مکان و فضای اثر است. از آنجایی که موضوع فیلم درباره مکان‌های مذهبی و همچنین درون ساختمان حوزه‌های علمیه است و از آنجایی که اغلب مردم از شکل و شمایل چنین حوزه‌هایی مشاهده‌ای ندارند، شکل بیان تصویری این محیط، خود می‌توانست قابلیت مثال‌زدنی برای جذابیت بصری فیلم باشد. اما کارگردان هیچ جستجویی در مکان ندارد و دائماً ساکن و بی‌روح، روبه‌روی کاراکترهایش ایستاده است. به عبارتی چگونه می‌توان محیط را

جشنواره تلویزیونی مستند

Documentaries

The First TV Festival of The
Mostanad TV Holds

روایت حقیقت در قاب واقعیت
شبکه مستند برگزار می کند

فصل سوم نخستین جشنواره مستند

روزهای زوج | ساعت ۲۰:۰۰ از شبکه مستند

بازپخش ساعت ۲۴:۰۰

برای شرکت در مسابقه پیامکی
کد فیلم «شمیم باران» D1

جشنواره مستند

شما می توانید بعد از تماشای هر قسمت امتیاز خود را از یک تا پنج ستاره از طریق سامانه پیامکی ۳۰۰۰۰۸۱ با زدن کد فیلم به همراه عدد ستاره مورد نظر ارسال نمایید. ضمناً می توانید از طریق کانال اطلاع رسانی جشنواره به آدرس [@festmostanad](https://www.festmostanad.ir) و یا وبسایت جشنواره به آدرس www.festmostanad.ir در این نظر سنجی شرکت کنید.